

Novi dokument povojnih dni

Kardeljeva depeša Kidriču o »čiščenju«

*Zgodovinar dr. Mitja Ferenc je dokument
iz leta 1945 prvič predstavil v Celju*

Ljubljana – »Nimate torej nobenega razloga biti tako počasni v čiščenju kot doslej,« je zadnji stavek v depeši, ki jo je 25. junija 1945 predsedniku tedanje slovenske vlade Borisu Kidriču poslal Edvard Kardelj. Pri raziskovanju gradiva je na ta dokument naletel zgodovinar dr. Mitja Ferenc. Pred današnjim odprtjem razstave Prikrito in očem razkrito – prikrita grobišča 60 let po koncu druge svetovne vojne v celjskem muzeju novejša zgodovine ga je včeraj predstavil novinarjem.

Razstava prinaša nekaj javnosti neznanih dokumentov, ki pomenijo zasuk ne le v zgodovino-pisju tistih časov, temveč tudi v sedanjih političnih ocenah. Dokazujejo namreč, da je povojna jugoslovanska oblast vedela za tako imenovana čiščenja (to so tako pomori kakor drugi ukrepi), slovenska oblast pa je v njih aktivno delovala in o njih vsaj v nekaterih primerih vodila natančne evidence. Čeprav se Ferenc in sodelavci skušajo izogibati politizaciji teme ter ostati na ravni zgodovinske stroke, jim to ne ostaja prihranjeno; navsezadnje je bil sodelavec raziskave tudi kriminalist Pavel Jamnik, znan po ovadbi Mitje Ribičiča.

Gre res za dokument, iz katerega naj bi jasno izhajalo ne le, da je slovenska oblast po vojni vedela za poboje, ampak je pri tem odigrala tudi aktivno vlogo? O tem smo povprašali nekaj zgodovinarjev, ki se pri nas ukvarjajo s povojnim obdobjem. Dr. Jera Vodušek Starič pravi, da bi morali poznati kontekst, iz katerega bi bilo mogoče razbrati, kakšno počasnost pri čiščenju je imel v mislih Kardelj, saj gre za kompleksen pojem. »Čiščenje terena je pomenilo vojaške akcije, čiščenje uprave je pomenilo odpuščanje nezanesljivih ljudi, čiščenje sodstva enako. Res je, da se je ta izraz uporabljal tudi v smislu likvidacij oziroma pobijanja, vendar iz tako kratke depeše ni zanesljivo videti, da gre za to.«

Foto Sherpa

Mitja Ferenc

Dr. Peter Vodopivec je za depešo slišal in pravi, da je bila očitno sprejeta odločitev, da teh primerov ne bodo odstopili rednim sodiščem, kar se brez Kardeljeve vednosti gotovo ne bi zgodilo. Dr. Aleš Gabrič je pregledal nekaj depeš v Kidričevem kabinetu, vendar pravi, da so nekatere tako skopo napisane, da jih ni mogoče razumeti brez drugih dokumentov, saj so bile včasih te depeše zgolj korespondenca.

Več na 2. strani. **C. R.**

Nova spoznanja o prikritih grobiščih

Vlade grobovi ne zanimajo

Dokazi, da je povojna jugoslovanska oblast vedela za tako imenovana čiščenja, slovenska pa je v njih aktivno delovala in o njih vsaj v nekaterih primerih vodila natančne evidence

Celje – S pomočjo poznavalcev posameznih grobišč, kriminalistov in drugih sodelavcev sta avtor razstave dr. Mitja Ferenc z ljubljanske filozofske fakultete in Mateja Bavdaž z ministrstva za kulturo med marcem 2002 in decembrom 2004 zbrala podatke o 410 prikritih grobiščih v Sloveniji. Gre pretežno za povojna, a tudi medvojna grobišča pripadnikov okupatorskih vojsk in njihovih sodelavcev, o katerih slovenska povojna oblast ni govorila. »Sprva,« pravi docent za sodobno zgodovino Ferenc, »je kazalo, da bomo popisali med 100 in 120 grobišč, zbrali pa smo podatke o mnogo več grobiščih. Velik del jih še vedno ostaja nepopisanih.«

Razstava in obširen katalog ter napovedani dokumentarec novinarja Jožeta Možine prinašajo nekaj javnosti neznanih dokumentov, ki predstavljajo zasuke le v zgodovini pisju tistih časov, temveč tudi v aktualnih političnih ocenah. Dokazujejo namreč, da je povojna jugoslovanska oblast vedela za tako imenovana čiščenja (to so tako pomori, kakor drugi ukrepi), slovenska pa je v njih aktivno delovala in o njih vsaj v nekaterih primerih vo-

se Ferenc in sodelavci skušajo izogibati politizaciji teme in ostati na ravni zgodovinske stroke, jim to ne ostaja prihranjeno; ne nazadnje je bil sodelavec raziskave tudi kriminalist Pavel Jamnik, znan po ovadbi Mitje Ribičiča.

Celjska razstava ponuja v premislek še nekaj aktualnih vprašanj. **Mitja Ferenc** za *Delo* o tem, zakaj so prvo predstavitev in razstavo pripravili prav tukaj: »Druge slovenske muzejske ustanove nam niso dale priložnosti. Muzej

priljubljen takoj sprejeti in to smo se dogovorili že lani poleti. V Muzeju novejšje zgodovine Slovenije so govorili, da zanj nimajo ne denarja ne primerne terminata.« Ker Ferenc omenja, da bi bilo treba preiskati še preostala grobišča, se zastavlja tudi vprašanje, zakaj to ni mogoče. Ferenc: »Projekt je začelo financirati ministrstvo za kulturo za časa ministrice Andreje Rihter, po sprejetju zakona o vojnih grobiščih pa se je vanj kot resorno pristojno vključilo ministrstvo za delo. Ker se je projekt z lanskim letom finančno iztekel, smo obe ministrstvi, takrat že pod novima ministroma, seznanili, da bi ga bilo potrebno nadaljevati vsaj še leto dni, saj imamo podatke o še vsaj 160 nepopisanih grobiščih. Odgovorov nismo dobili.«

Svoje delo je Ferenc včeraj predstavil novinarjem, v Muzeju

stov, ki so se umikali z oboroženimi enotami čez Slovenijo na Koroško. Kaže, da je grobišč, v katerih so osebe neslovenske narodnosti, več kot slovenskih in da je v Sloveniji več grobišč tujih (jugoslovanskih) narodov, kakor jih imajo na svojem ozemlju. Med evidentiranimi grobišči jih je 108 s Slovenci, 84 s hrvaškimi žrtvami in 61 z nemškimi. V 59 grobiščih so skupaj različnih narodnosti, za 62 grobišč pa ni podatkov o narodnosti.

»Slovenska država je pri postavljanju spomenikov povsem odpovedala,« pravi Ferenc. »Namesto urejanju številnih grobišč je denar namenjala le za ureditev Spominskega parka Teharje in kapele v Kočevskem Rogu, čeprav bi po sklepu vlade iz leta 2001 in po zakonu o vojnih grobiščih morala urediti vsa. Na 410 lokacijah je na manj kot tretjini postavljeno znamenje, drugi kra-

Prikrito in očem razkrito – Razstava v Celju ponuja na ogled dokumentarno gradivo o raziskavi ter fotografije krajev grobišč, najdbe iz grobišč – osebne predmete žrtev, njihove posmrtno ostanke ... – so prispevale različne ustanove, med drugim tudi državno tožilstvo. Ker je med njimi precej osebnih predmetov umorjenih, dr. Mitja Ferenc dopušča možnost, da bi nekatere žrtve lahko identificirali.